

НАЦІОНАЛЬНО-МОВНА КАРТИНА СВІТУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФРАЗЕМІКИ АНТИЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (50)

УДК 811:304:255(38).373:378

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).288–296

Луканинець Р. Національно-мовна картина світу крізь призму фраземіки античного походження; кількість бібліографічних джерел – 34; мова українська.

Анотація. Актуальність мовного питання цікавила людину з первісних часів. Зараз його розглядають у межах нової наукової парадигми. Учені починають шукати нові шляхи до розуміння мовного феномену. Вивчати мову саму в собі недостатньо, аби отримати відповіді на всі питання.

Так, завдяки революційним поглядам В. фон Гумбольдта, гіпотезі лінгвальної відносності Е. Селіра й Б. Уорфа, прогресивним ідеям О. Потебні зараз маємо змогу вивчати мову як виразник культури, її транслятора, що відображає в собі найглибші відтінки ментальності. Так виникає лінгвокультурологія – міждисциплінарна наука, покликана дослідити цей феномен – мову в культурі та культуру в мові. Людина, будучи частиною певної лінгвоспільноти, саме через мову вбирає в себе знання поколінь, вірування, стереотипні реакції, спосіб мислення. Культура виступає тим фільтром, який допомагає мовній особистості категоризувати світ навколо неї, створюючи національно-мовну картину світу.

Національно-мовна картина світу відрізнятиметься залежно від віку, статі, освіти, роду занять, соціальної групи, кола інтересів мовця, а коли мова йде про фразеологізми, що беруть свій початок зі спільного прототексту, то й про рівень обізнаності з ним та освіти зокрема. У процесі аналізу образної системи фразеології стає зрозумілим, що сам вибір образу-прототипу – це вже вираження національного світосприйняття. Адже різні культури, черпаючи натхнення в античних образах і символах, запозичують тільки те, що близьке їхній національно-мовній картині світу, відсіюючи зайве.

Вивчення семантики і внутрішньої форми фразем дозволяє через усвідомлення смислових і базових орієнтацій, зафіксованих у них, простежити особливості світобачення народу, відновити культурні установки та архетипи, з'ясувати творення чи трансформацію фразеологічних одиниць крізь час та виявити особливості національних мовних картин світу.

Ключові слова: національно-мовна картина світу, лінгвокультурологія, концепт, міф, міфологія, фразеологізм.

Постановка проблеми. Мовне питання було актуальним для лінгвоспільнот із тих часів, коли зародилися перші мови світу. Спочатку її вважали лише інструментом комунікації, способом порозумітися, домовитися. Згодом було доведено, що це далеко не всі її функції. І навіть у той час, коли вся світова мовознавча спільнота послідовно стверджувала, що мова нерозривно пов'язана з культурою, традиціями, віруваннями, способом мислення, пересічних українців продовжували переконувати у зворотньому: «Яка різниця, якою мовою спілкуватися?».

Культура тлумачиться як сукупність матеріальних і духовних артефактів людської діяльності, відображена в системі знаків, символів і норм, що історично передається і поділяється певною етнічною спільнотою [Письменна 2008, с. 7].

«Лейтмотивом» нового підходу до інтерпретації мовних явищ стало усвідомлення того, що природна мова не «відрізняє» екстралінгвальну реальність від психологічної та від соціального світу носіїв мови [Голубовська 2004, с. 3].

Науковці починають шукати нові шляхи до розуміння мовного феномену. Стає зрозумілим, що вивчати мову саму в собі недостатньо, аби отримати відповіді на всі питання.

Аналіз досліджень. Відомий німецький філолог, філософ та лінгвіст Вільгельм фон Гумбольдт одним із перших заявив про мову як духовну енергію народу та наголосив, що різні мови

– це зовсім не різні позначення однієї й тієї ж речі, а різні її бачення. Революційні погляди німецького мовознавця, за слушним зауваженням В. Манакіна, виявилися найвпливовішими із позицій кардинальних змін у мовознавстві, поділяючи лінгвістичну науку на ДО та ПІСЛЯ В. фон Гумбольдта [Манакін 2011, с. 27].

Гай Дойчер у своїй праці «Через мовну призму: чому світ виглядає інакше в різних мовах» описує становлення нової лінгвістичної парадигми та значення конкретних мовознавців для її формування. У першій половині XVIII ст. Джон Генлі видав у Лондоні серію посібників під назвою «Універсальна граматики всіх вагомих мов, які існують». Йдеться про латинську, грецьку, італійську, іспанську, французьку, іврит, арамейську, сирійську та арабську. Пізніше були навіть спроби створити універсальний словник, який би вмістив слова-еквіваленти цих «вагомих» мов. Тобто в цій концепції всі мови прирівнювалися до однієї мірки аналізу, а віддалені та несхожі просто не аналізували як такі.

1799 р. В. фон Гумбольдт подорожував Іспанією та познайомився із жителями Країни Басків. Дослідника вразила їхня культура, а найбільше – мова, яка не була схожа на жодну зnanу ним раніше. Занурившись у вивчення мови басків, фон Гумбольдт доходить до кардинальних на той час висновків, що не кожна мова є створеною за зразком латини. Ця радикальна гіпотеза була прийнята неоднозначно в мовних колах. Значно пізніше, у

1930-х рр. її почнуть розвивати у Слі. Реальна різниця, на думку фон Гумбольдта, полягала не тому, що різні мови **можуть** висловити, а в тому, що вони **захочуть** і що стимулюватимуть своїх мовців своєю внутрішньою формою.

Гай Дойчер, аналізуючи праці німецького просвітителя, доходить до думки, що всі його твердження про вплив рідної мови на мислення завжди залишалися у вищій сфері філософських узагальнень і насправді ніколи не опускалися до конкретизації. Але, можливо, саме ця невизначеність думок фон Гумбольдта і вразила його сучасників та дала широке поле для роздумів й інтерпретацій наступних мовознавців пізніше [Guy Deutscher 2010, s. 134–137] (Переклад наш. – *Р.Л.*).

У США про зв'язок мови і культури заговорили завдяки гіпотезі лінгвальної відносності Е. Сепіра й Б. Уорфа, згідно з якою люди, які розмовляють різними мовами, думають по-різному, і це відбувається через розбіжності в їхніх мовах.

Г. Дойчер вважає, що через те, що Е. Сепір наважився позбутися затишної невизначеності філософських гасел та захотів заглибитися в крижані глибини конкретних мовних прикладів, він оголив і так затонкий лід, на якому була побудована його теорія [Guy Deutscher 2010, s. 139] (Переклад наш. – *Р.Л.*).

Новаторські погляди на мову пізніше продовжують відстоюватися в роботах вітчизняного дослідника Олександра Опанасовича Потебні, засновника Харківської мовознавчої школи, який вважав, що слово виникає із суб'єктивного сприйняття і є відбитком не самого предмета, а його відображення в душі. Учення О. Потебні про «згущення думки», коли лексеми, фразеологізми чи приказки транслюють культурологічний вантаж етносу, стало канонічним у лінгвістиці.

У сучасному українському мовознавстві дослідженню взаємозв'язку мови і культури присвячені наукові розвідки О. Близнюк, Н. Венжинович, І. Голубовської, В. Жайворонка, В. Кононенка, О. Комара, О. Левченко, О. Майбороди, К. Мізіна, Ю. Письменної, М. Полюжина та ін.

Мета статті – виявити шляхи формування національно-мовних картин світу, особливості їх функціонування; простежити взаємозв'язок мови та культури та процеси відбору фразеологізмів зі спільного прототексту в національні мовні картини світу.

Методи та методика дослідження. Розуміючи важливість порівняльного мовознавства та усвідомлюючи, що фразеологізм – складна культурно навантажена структура, для найповнішого аналізу якої необхідний міждисциплінарний вектор дослідження, у своїх наукових пошуках як один із методів вивчення використовуємо порівняльний аналіз українських фразеологізмів із подібними у близькостпорідненій польській та віддаленостпорідненних англійській та німецькій мовах.

Проте, обмежуючи вивчення фразеологізмів тільки лінгвістикою, ми неухильно будемо залишатися в царині структури, семантики й функцій фразеологізму, тоді як історія вивчення цих одиниць

свідчить, що неможливо дослідити інтердисциплінарну одиницю без залучення філософії, культурології, психології тощо [Важеніна 2018, с. 33]. А без лінгвокультурологічної репрезентації мови як духовної реальності адекватна репрезентація смислу фразем є в принципі неможливою [Полюжин 2019, с. 154].

Виклад основного матеріалу. Погоджуємося з думкою В. Жайворонка, який доводить, що мова має певну звукову і граматичну будову, що зумовлює структурний принцип вивчення мовних явищ, проте її, на думку автора, доцільно вивчати також у плані реалізації в мовленні, зокрема в двох її різновидах – писемному та усному, а також з огляду на їх реалізаторів – мовну особистість і колектив мовців (функціональний принцип) і як складовий елемент, ключову константу етнокультури, як спосіб національного мовного самовираження (етнолінгвокультурологічний принцип) [Жайворонко 2012, с. 58].

К. Мізін називає слово «енергетичною» частинкою («квантом духу»), що розбудовним елементом входить до складної енергетичної системи мови [Мізін 2011, с. 163–164], а О. Комар вважає, що мова відіграє роль «засобу інтерпретації культури та відображення психологічного характеру етносу» [Комар 2009, с. 7].

Ю. Письменна розглядає мову як компонент і знаряддя культури, що «невід'ємно від культури виконує комунікативну, гносеологічну, семіотичну, регулятивну, аксіологічну та інші функції» [Письменна 2008, с. 8].

У мовних категоріях, на думку В. Кононенка, зберігається той національно специфічний надлишок, який і є «одним із свідчень сформованого національного психотипу» [Кононенко 2008, с. 61].

Отже, мова у процесі свого багатомовного становлення та розвитку стає виразником культури, її транслятором, відображаючи в собі найглибші відтінки ментальності. Саме тому, вважаємо, вивчати мову поза культурою та національною особистістю неможливо.

Джозеф Шолз у своїй праці «Мова, культура і втілений розум» («Language, Culture, and the Embodied Mind») вважає, що мова, яка оточує нас, коли ми зростаємо, стає органічною частиною того, ким ми є. Вона відбиває соціальний світ, у якому ми існуємо, і цінності та думки її носіїв. Саме тому дослідник переконаний, що, вивчаючи нову мову, ми також вчимося, як думати та реагувати по-новому, а тому нову мову варто розуміти частиною нової культури, адже «осягнення мови і культури вмикають адаптивні процеси, які змінюють внутрішні структури, що використовуються нами для взаємодії зі світом» [Shaules 2019, s. 13] (Переклад наш. – *Р.Л.*).

Лінгвокультурологія – міждисциплінарна наука, покликана дослідити цей феномен – мову в культурі та культуру в мові, адже «пізнаючи мову в усіх її дискурсивних проявах і взаємозв'язках, пізнаємо й духовну природу її носія – народу» [Жайворонко 2012, с. 60]. Якщо традиційно зв'язок мови і культури використовували для вирішення суто

лінгвістичних проблем, то предметом лінгвокультурології стають «способи виявлення, збереження і передачі культури в мовних одиницях» [Чубенко 2006, с. 59].

Витоки сучасної лінгвокультурології сягають порівняльно-історичного мовознавства, семіотики, лінгвокраїнознавства, психології тощо. Розвиток лінгвокультурної думки, за переконанням О. Комара, зумовлений намаганням осмислення феномену культури як специфічної форми існування індивіда та колективу в універсумі. Мова в такій концепції відіграє роль «засобу інтерпретації культури та відображення психологічного характеру етносу» [Комар 2009, с. 7].

Із лінгвоцентричного, який вивчав мову «саму в собі», напрям мовознавчої науки змінюється на антропоцентричний. Новий суб'єкт дослідження – людина – не існує ізольовано, вона завжди є частиною чогось більшого, певної лінгвоспільноти, яка має свою історію, міфологію, вірування та традиції. Цей багатовіковий культурологічний «вантаж» наповнює мовлення суб'єкта, збагачує та розвиває його.

Таким чином, знання людства закріплюються в межах певної лінгвокультури і продовжують розвиватися індивідуально [Венжинович 2019, с. 39].

Лінгвокультурологія покликана простежити акумулювання культурних надбань у мовних вираженнях, розшифрувати закладену інформацію, дослідити внутрішню форму лінгвальних знаків. У центрі мовознавчої уваги опиняється не просто людина, а представник певного етносу, який сприймає світ крізь призму своєї культури та ментальності.

Водночас антропологічна інтерпретація мови не протиставляється структурно-семантичній, а перебуває з останньою, на думку І. Голубовської, «у відношеннях додаткової, а не контрастивної дис-трибуції» [Голубовська 2011, с. 9].

Людина є носієм і транслятором певної лінгвокультури латентно, не усвідомлюючи цього, адже зростає в ній, вбирає культуру та традиції свого народу, зберігає, трансформує та передає її в мовних формах, зокрема, наступним поколінням. Подібну національно-культурну особливість індивід чітко усвідомлює, зазвичай, тільки при зіткненні з явищами та предметами іншої культури. У зіставленні та порівнянні виявляється етнічно-специфічне.

Мова розуміється не лише як система одиниць, а й, як вдало підмітив В. Жайворонок, «національний мовний організм, що безперервно розвивається, взаємодіючи з різними сторонами життя етноспільноти» [Жайворонок 2012, с. 60].

Мова стає фактором, що єднає духовні надбання попередніх і сучасних поколінь, а також пов'язує окрему людину-мовця з цілим народом-носієм мови [Філіпчук 2007, с. 8]. Людина, будучи частиною певної лінгвоспільноти, через мову вбирає в себе знання поколінь, вірування, стереотипні реакції, спосіб мислення. Культура виступає тим фільтром, який допомагає мовній особистості категоризувати світ навколо неї.

Зрештою, у мові немає нічого, чого б не було

в природі та суспільстві, адже будь-яка форма буття віддзеркалюється в мовних формах, бо, реалізуючи суспільну свідомість, мова «не може керуватися такими законами, які б суперечили вихідному положенню про принципову єдність суб'єктивного та об'єктивного світів» [Капітан 2014, с. 50].

Головним носієм національної культури на мовному рівні, на думку В. Вакуленка, є лексичний рівень. Слово дослідник розглядає як найменший складник мовної картини світу, на якому ґрунтується концептуальна картина світу [Вакуленко 2011, с. 13]. Ми ж погоджуємося з думкою І. Голубовської, що «вираження культурно-національної специфіки відбувається на всіх без винятку рівнях мовної системи» [Голубовська 2004, с. 5], проте найяскравіше, на наш погляд, національно-мовні особливості простежуються на лексичному та фразеологічному рівнях.

Як зазначає І. Голубовська, взаємодія мовної свідомості індивіда, навколишнього світу та культури, у якій ця взаємодія відбувається, призводить до виникнення особливого феномену – національно-мовної картини світу. Ця особлива для кожної мови субстанція породжена «національно-специфічними відчуттями, які матеріалізуються у мовній тканині» [Голубовська 2011, с. 69].

Услід за Н. Венжинович вважаємо, що концептуальна та мовна картини світу знаходяться у стані безперервної взаємодії та беруть початок від реального світу, що оточує людину. Саме мовна семантика відкриває шлях зі світу власне мови у світ реальності [Венжинович 2018, с. 105]. Як і концептуальна, мовна картина світу є антропоцентричною і завжди національно маркованою, що пов'язано з «особливістю пізнавальної діяльності людини» [Бобро 2018, с. 44].

У будь-якій мовній картині світу виділяють універсальну частину, яка відтворює загальний базис людства, є спільною основою мислення, та національно-специфічні відмінності, притаманні обмеженій кількості людей, об'єднаних спільною територією та етнічними особливостями. Ще В. фон Гумбольдт зазначав, що в будь-якій мові можна знайти і її власні, тільки їй властиві особливості, і її повне сенсу різноманіття. Мовну картину світу формує ціла низка чинників: географічний, історичний, культурний, міфологічний, релігійний тощо. Зокрема, І. Голубовська виділяє такі два фактори, що детермінують онтологію національно-мовних картин світу:

реальний світ (точніше, його фрагмент, даний етносові в безпосередньо-чуттєвому сприйнятті);

колективна етнічна свідомість, яка зберігає досвід попередніх поколінь і відбиває реальний світ у поступальному процесі пізнання [Голубовська 2011, с. 69].

Основою будь-якої мовної картини світу стає загальнокультурний логіко-понятійний каркас, на який «нанизуються» власне національні особливості світосприйняття певної лінгвоспільноти.

Національно-мовна картина світу, за визначенням І. Голубовської, є виражене засобами певної

мови світовідчуття і світорозуміння певного етносу, вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі [Голубовська 2004, с. 10].

Н. Венжинович вважає, що «немає єдиної загальномовної картини світу, а є тільки безліч національних картин світу, своєрідність яких можна простежити лише в ході зіставного аналізу світобачення різних народів – носіїв національних мов» [Венжинович 2018, с. 106], адже якщо аналіз базовано на матеріалі тільки однієї мови або не використано будь-який інший еталон для зіставлення, то «дослідження втрачає значення для лінгвокультурології, і в такий спосіб створюється неоміфологія в лінгвістиці» [Левченко 2004, с. 151].

Саме тому при дослідженні особливостей мовної картини світу носіїв певної лінгвоспільноти доречно використовувати зіставний метод дослідження, який, проте, є тільки одним із можливих варіантів виявлення національно специфічного. Важливими також є етимологічна, культурологічна, історична тощо розвідки.

Національно-мовна картина світу є індивідуальною для кожної людини як члена певної етноспільноти в межах сітки уявлень, вірувань, культурних та історичних надбань, що формувалися протягом усього періоду становлення мовного соціуму, попри те, що індивід є носієм національно-мовної картини світу на певному часо-просторовому зрізі. У цьому і виявляється особливість мови – кодувати інформацію, яка вкладалася в лінгвальні знаки упродовж історії становлення цієї культури.

Концептуальна картина світу, на думку І. Голубовської, породжується науковою свідомістю, у той час, як мовна картина світу є результатом відображення дійсності звичайною «наївною» свідомістю. Проте динамізм сучасного життя, на переконання дослідниці, пов'язаний зі стрімким розвитком високих технологій, сприяє зникненню чітких меж між «наївною, донауковою» мовною і науковою (концептуальною) картинами світу [Голубовська 2004, с. 10].

Вільний доступ до інформації надає можливості розширення меж сприйняття світу, інтенсифікації наповнення мовної та, відповідно, концептуальної картин світу мовців.

Національно-мовна картина світу відрізняється залежно від віку, статі, освіти, роду занять, соціальної групи, кола інтересів мовця, проте, за спостереженнями О. Комара, рівень володіння етнокультурним змістом мови меншою мірою залежить від освітнього рівня людини, аніж від соціального, культурного та мовного середовища, в якому вона живе, працює або навчається [Комар 2009, с. 10]. Це стосується передусім наївної мовної картини світу, яка меншою мірою формується з книжних мовних одиниць, розуміння яких все ж потребує певного рівня знань та освіченості.

Як вдало, на наш погляд, підмічає Н. Шарманова, культура лінгвоспільноти не є сумою індивідуальних культур її членів. Це сукупність творинь, цінностей і способів поведінки, які прийняті й ви-

знані етнічною спільнотою і набули значення для її членів, які визначають поведінку, вважаються обов'язковими [Шарманова 2015, с. 45].

Засадничий поворот у лінгвістиці від структуралізму до антропоцентризму спричинив зацікавленість мовознавців питаннями того, як функціонують і проявляються мовні одиниці в аспекті взаємодії мови, людини і культури. Цей напрям мовознавчих досліджень застосовувався дослідниками ще за часів античності, забутий у добу Середньовіччя і практично не існував до початку XIX ст., проте набув виняткового значення уже у лінгвофілософських вченнях В. фон Гумбольдта та О. Потебні. Так, В. фон Гумбольдт одним із перших у сучасній лінгвістиці заявив, що через мову усе, створене народами в минулому, впливає на індивіда.

Сучасна лінгвістика розвивається в межах антропоцентричної дослідницької парадигми, що, в результаті, визначає спрямованість і проблематику мовознавчих досліджень. Якщо в межах структуралізму переважна увага приділялася мовним формам і їхнім структурним зв'язкам, то в межах лінгвістичного антропоцентризму в центрі дослідницької уваги опиняється суб'єкт пізнання, який не існує ізольовано, а завжди є частиною якоїсь етно- та лінгвокультури. Виявляється сутність людини – «прагнути репрезентувати себе в кожному новому знакові, заповнивши його своєю присутністю – інформацією про себе» [Яцук 2003, с. 10].

Людина як істота соціальна є носієм мови та її реалізатором, взаємодія індивіда з реальним світом з народження відбувається значною мірою через мову.

Фокус уваги семасіологів переміщується із зовнішнього світу, де наявний лише реальний об'єкт, на свідомість мовця «як місце «прописки» образу, вмістище прототипових уявлень, що підлягають вербалізації» [Голубовська 2004, с. 7].

Антропоцентризм світосприйняття передбачає особистість, одиничну чи колективну, яка сприймається як одиниця свідомості. Водночас антропоцентрична інтерпретація мови, безперечно, не протиставлена структурно-семантичній, а швидше доповнює її, надаючи нового вектору руху.

Мова, яка обслуговує ту чи ту культуру, відтворює насамперед образ носія цієї культури та мови – образ етнічної мовної особистості. Самореалізуючись у численних актах мовної словотворчості, «етнічна людина задає певні параметри квантування ментально-культурного простору мови, характер яких детермінується особливостями її сприйняття та оцінки світу» [Голубовська 2011, с. 88].

О. Колесник дає таке визначення мовної особистості: «Як творець і носій національної мовної картини світу, мовна особистість визначається як член певного історичного соціуму, що поділяє його онтологічні цінності, виконує певні соціальні ролі та характеризується мовними рисами, притаманними даній спільноті» [Колесник 2016, с. 24]. Визначення мовної особистості, на думку В. Кононенка, зазвичай пов'язується з її інтелектуальними характеристиками, які найбільш інтенсивно виявляються в мові [Кононенко 2008, с. 60]. І якщо рівень володіння ет-

нокультурним змістом мови, її глибинними «народними» шарами, закодованими в лексичному, фразеологічному та паремійному фондах, меншою мірою залежить від освітнього рівня мовця, а більше від середовища, зокрема мовного, в якому він зростає, то ситуація змінюється, коли йдеться про так звані «книжні» вислови, для тлумачення, вживання та розуміння яких необхідні конкретні знання, прототексту в тому числі, наприклад, фразеологізми античного походження, які беруть свій початок з міфології та культури Давньої Греції та Риму.

Так, результати вільного асоціативного експерименту, проведеного у два етапи – 2016 та 2022 рр., матеріалом для якого стали когнітивної інтерпретації 51 200 реакцій, які надали 1600 респондентів на 32 стимульні матеріали в 2016 р. та 44 896 реакцій, які надали 1403 інформанти на 32 фраземи- та міфологеми-стимули античного походження в 2022 р., показують, що найменш упізнаваними виявилися фразеологізми *пути Гіменя, прокрустове ложе, канути в Лету* в опитуванні 2016 р. та *пути Гіменя, рідні пенати, аркадська ідилія, прокрустове ложе* в 2022 р. Найменшу кількість нульових реакцій спостерігаємо на міфоніми *Зевс, Геркулес, демон, лабіринт* (2016 р.) та фраземи й міфоніми *ахіллесова п'ята, колесо фортуни, стріли Амура, троянський кінь, золотий вік, Геркулес, муза* (2022 р.).

Відзначимо, що на обох етапах опитування кількість нульових реакцій послідовно більша в респондентів молодшої вікової групи, що можна пояснити або недостатнім ступенем сформованості асоціативно-вербальних зв'язків між стимулом та його тлумаченням в інформантів, або ж недостатнім знанням прототексту, значення фразеологізмів чи міфонімів та орієнтацією на звукову оболонку стимулу.

Останнім часом принцип антропоцентричного дослідження мовних явищ у традиційному його розумінні починає піддаватися критиці. Його зміст сформований у межах мислення людини як центра всесвіту, «божества», «пупа, навколо якого крутиться Земля». Зокрема, О. Колесник вважає, що традиційний «егоцентризм» є основою «споживацького світогляду представників паразитичної цивілізаційної моделі, орієнтованої на техногенні способи діяльності та ігнорування сутності й призначення людини» [Колесник 2016, с. 51]. Дослідник пропонує модель нео-антропоцентризму, за якого відбувається переосмислення сутності людини: «Вона не є ані незмінним центром, ані «верхівкою» в системній ієрархії. Це відкрита система, здатна до самопідтримки і свідомих еволюційних трансформацій – об'єкт з набором імперативних онтологічних ознак, що дозволяють йому бути цілісним, дискретним та диференційованим у мережах подібних об'єктів. Здатність людини-системи до «сталого розвитку» зумовлена можливістю сприймати вхідні сигнали / ресурси, обробляти вхідну інформацію та видавати наслідки інтерпретації, тобто, здійснювати енерго-інформаційний обмін, проводити енерго-інформаційні потоки. Ці властивості визначають набір базових функцій ЛЮДИНИ: вона є провід-

ником енергії та творцем варіантів світу / інтерпретатором дійсності» [Колесник 2016, с. 55].

Серед мовних одиниць найбільшою антропоцентричністю характеризуються фразеологізми, адже вони містять у собі історичний, соціо-культурний та особистий досвід людини.

Культурно-національна конотація фразеологічного знака складається протягом усієї історії позначуваного ним денотата і включає різні географічні, історико-етнографічні відомості, семантичні відшарування матеріального й духовного життя етносу, закодованого в мові [Мельник 2001, с. 7]. Зрозуміло, що найбільш культурно навантаженими для певного етносу є фразеологізми, що утворилися на рідному лінгвістичному ґрунті. Вони транслюють традиції поколінь, що зберігалися й передавалися у спадок.

Саме фразеологічний корпус найвиразніше та найвлучніше відображає як інтралінгвальні, так і позамовні параметри, у межах яких функціонує мова [Полужин 2019, с. 152].

Фразеологізм називають «художнім твором у масштабі» [Назаренко 2001, с. 8]; текстом, який «сформовано в межах певного національного дискурсу, що є вираженням особливості ментальності» [Важеніна 2018, с. 35]; мікротекстом, який містить певний обсяг «згорнутої» культурно-маркованої інформації [Архангельська 2019, с. 12]; «неповторною схованкою людського духу, в якій відтворено широку палітру особливостей життя людини» [Венжинович 2016, с. 423]; «усталеним словосполученням, цілісне узуально-переносне значення якого утворено на основі концептуальної трансформації словесного комплексу – прототипу» [Полужин 2019а, с. 103–04].

У процесі аналізу образної системи фразеології стає зрозумілим, що сам вибір образу-прототипу – це вже «вираження національного світосприйняття» [Нечволод 2016, с. 159]. Адже різні культури, черпаючи натхнення в античних образах і символах, запозичують тільки те, що близьке їхній національно-мовній картині світу, відсіюючи зайве.

Так, античні *лари і пенати* – добрі духи-боги, що охороняли дім і родини [САН 1989, с. 165, с. 209] прижилися в польській та англійській лінгвокультурах: пол. *lary i penaty* – ‘dom rodzinny, ognisko domowe; dobytek, sprzęty domowe’ (сімейний дім, домашнє вогнище, речі, побутова техніка) [WSFJP]; англ. *lares and penates* – ‘the home’ (дім) [The Oxford Dictionary 2004, s. 167].

В українських фразеологізмах єдиним об'єктом-компонентом є *пенати*, які, на відміну від ларів, «слідували за господарями до нової домівки, а також вважалися не тільки покровителями родини, а й батьківщини» [САН 1989, с. 165; СУМ, VI, с. 115].

В українській мовній картині світу фразеологізм *повернутися до рідних пенатів* не має чіткої прив'язки саме до рідного будинку чи його складових, а означає *повернутися додому, у рідний край, на свою землю*.

Для українців Батьківщина є домом, а землю здавна називали «матір'ю», «святою», адже саме

вона годує і живить. Найвірнішею вважалася клятва землею, яка не терпить брехні й дарує силу тому, хто її шанує. Звідси – і розуміння вислову.

Фразеологізми містять у своїй семантиці національно-культурний компонент або синхронно, з позиції сучасної мовної свідомості, або діахронно, з погляду історично-культурного досвіду. Зокрема, М. Положин вважає, що образні основи фразеологічних одиниць закодували культурні факти, пов'язані з особливостями життя народів, а «вивчення етимона усталеної мовної одиниці дає змогу виявити особливості розвитку пізнавальної думки етносу та оцінити трансформації, що в них відбулися» [Положин 2019а, с. 102].

Ще В. фон Гумбольдт у свій час писав про необхідність ретельного дослідження різних шляхів, якими незліченні народи вирішують загальнолюдську загадку створення мови. Пізніше ця думка простежується і в працях О. Потебні.

Численні дослідження доводять, що навіть близькоспоріднені мови концептуалізують навколишній світ у свій унікальний спосіб, по-особливому використовуючи усе багатство мовних засобів. Так, І. Голубовська, провівши аналіз різномовних звуконаслідувальних слів, дійшла висновку, що слухові враження, концептуалізовані різними мовами, відрізняються тим більше, чим далі перебувають одна від одної географічно й культурно досліджувані мови [Голубовська 2004, с. 11].

Культурно-специфічне не існує поза універсальним, як не буває частини без цілого [Голубовська 2004, с. 4]. Фразеологізми, зазвичай, містять у своєму складі спільний базис людства, ті загальнолюдські цінності, що є спільними для споріднених чи навіть абсолютно далеких культур. Водночас частка національно-специфічного тут менша, ніж загальнокультурна.

Фразеологізм питома містить своєрідну «сітку» культурних, соціальних сем та імпульсів, власне мовних смислів з їх семантичними зв'язками,

які за певних умов можуть бути актуалізованими й реінтегрованими [Архангельська 2019, с. 37]. Це стає можливим завдяки своєрідній будові фразеологічних одиниць.

Сучасні лінгвісти розуміють внутрішню форму фразеологізму як «переосмислення синтезу внутрішньої форми слів-компонентів фразеологічної одиниці» [Щербакова 2002, с. 7]; «співвідношення первинного значення прототипу фраземи до вторинного значення компонентів і загального значення фразеологічної одиниці, відтворене в його структурі у вигляді окремого компонента» [Каракуця 2002, с. 6]; «первісне значення, значення вихідного словосполучення з акцентованою в ньому складною ознакою номінації» [Положин 2019а, с. 103].

Висновки. Національна культурна спадщина зберігається всередині фразеологічних одиниць протягом тривалого проміжку часу, з початку зародження фразем, концентруючи у своїй структурі досвід певного етносу та окремого його представника зокрема.

Будь-яка мова спирається на власну концептуальну картину світу, тому індивід організовує свою мовну та мисленнєву діяльність у відповідності з нею, що відображається у специфічних варіантах світосприйняття, зафіксованих у мові тими чи тими національно-маркованими лінгвокультурами і стереотипами.

Культурно марковані фразеологізми пронизують концептуальну та, відповідно, мовну картини світу, створюючи нашарування культур, на основі яких формується світогляд мовної особистості.

Вивчення семантики і внутрішньої форми фразем дозволяє через усвідомлення смислових і базових орієнтацій, зафіксованих у них, простежити особливості світобачення народу, відновити культурні установки та архетипи, з'ясувати творення чи трансформацію фразеологічних одиниць крізь час та виявити особливості національних мовних картин світу.

Література

1. Архангельська А. До питання про трансформаційний потенціал фразеологічних одиниць (на матеріалі українських медіатекстів початку ХХІ століття). Теорія лінгвістичних парадигм: колективна монографія на пошану професора, член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2019. С. 10–41.
2. Бобро М.П. Аксіологічні та лінгвокультурні параметри концепту ЖИТТЯ як складника української концептосфери: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Харків, 2018. 242 с.
3. Важеніна О.Г. Авторська трансформація загальнонародних фразеологізмів у химерній прозі Євгена Гуцала: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Вінниця, 2018. 309 с.
4. Вакулєнко В. Ф. Концепт ДЕРЕВО у мовній моделі світу українців. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Філологія. Мовознавство*. 2011. Т. 148. Вип. 136. С. 13–17.
5. Венжинович Н.Ф. Про компонент-символ у мовних одиницях. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2019. Вип. 1. С. 38–46.
6. Венжинович Н.Ф. Простір і час в українській фразеології: лінгвокультурологічний аспект. *Prostor in čas v frazeologiji: Kolektivna monografija*. 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016. S. 423–428.
7. Венжинович Н.Ф. Фраземіка української літературної мови: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2018. 503 с.
8. Голубовська І.О. Етноспецифічні константи мовної свідомості: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство. Київ, 2004. 38 с.

9. Голубовська І.О. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 223 с.
10. Жайворонок В.В. Мовні знаки української етнокультури в антропоцентричному висвітленні. *Мовознавство*. 2012. № 2. С. 58–64.
11. Капітан Т.А. До питання про порівняння фразеологічних одиниць сучасної німецької та української мов. *Наукові записки Кіровоградського держ. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2014. Вип. 129. С. 49–53.
12. Каракуця О.М. Фразеологізми української мови з компонентом «душа»(структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Харків, 2002. 19 с.
13. Колесник О.С. Мова та міф у вимірі міждисциплінарних студій: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. 239 с.
14. Комар О.С. Етнокультурна парадигматика національно-маркованих мовних одиниць: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2009. 20 с.
15. Кононенко В.І. Мова у контексті культури: монографія. Київ; Івано-Франківськ: Плай, 2008. 389 с.
16. Левченко О. Фразеологічна символіка: Лінгвокультурологічний аспект: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2004. 360 с.
17. Манакін В.М. Мова і загальна симетрія універсуму. *Мовознавство*. 2011. № 3. С. 26-40.
18. Мельник Л.В. Культурно-національна конотація українських фразеологізмів: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Донецьк, 2001. 18 с.
19. Мізін К.І. Людина в дзеркалі компаративної фразеології: Монографія. Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2011. 448 с.
20. Нечволод М. Українська фразеологія як засіб вираження національного менталітету. *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес. До 55 річниці першого польоту людини у космос: тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспір., 19–20 квітня 2016 р.: у 3 ч. Ч. 1*. Харків: НТУ «ХП», 2016. С. 158–160.
21. Письменна Ю.О. Етнічні особливості концептуалізації дійсності мовами європейського культурного ареалу (на матеріалі лексики і фразеології української, російської, англійської та італійської мов): автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство. Київ, 2008. 16 с.
22. Положин М.М. Концепт і особливості фразеологічної номінації в англійській мові. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2019а. Вип. 1. С. 100–105.
23. Положин М.М. Про антропоцентричну парадигму фразеологічних досліджень. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2019. Вип. 16. С. 151–156.
24. Філіпчук М.В. Етносимволіка мовних одиниць в українському обрядовому дискурсі: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2007. 20 с.
25. Чубенко К.В. Лінгвокультурологія з погляду історіографії. *Новітня філологія: науковий журнал Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. 2006. № 4 (24). С. 58–71.
26. Шарманова Н.М. Етнолінгвістика: навчальний посібник для студентів факультету української філології. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.
27. Щербакова Н.В. Фразеологізми з назвами людей у лексичному наповненні: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Харків, 2002. 18 с.
28. Яцук Н.Є. Українська ментальність як феномен етногенетичного та соціокультурного буття народу: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Запоріжжя, 2003. 16 с.
29. Guy Deutscher. *Through the Language Glass: why the world looks different in other languages*. New York: Henry Holt and Company, 2010. 320 s.
30. Shaules Joseph *Language, culture and the embodied mind*. Springer Singapore, 2019. 41 s.

Джерела

1. САМ – Словник античної міфології. Уклад. І.Я. Козовик, О.Д. Пономарів. 2–ге вид. Київ: Наукова думка, 1989. 240 с.
2. СУМ – Словник української мови: в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
3. *The Oxford Dictionary of Idioms*. 2nd ed., revised. Edited by Judith Siefring. New York: Oxford University Press, Incorporated Oct. 2004. 352 s.
4. WSFJP – Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego. URL: <https://frazeologia.pl>

References

1. Arkhanhelska A. (2019) Do pytania pro transformatsiyni potentsial frazeolohichnykh odynyts [To the question of the transformational potential of phraseological units] (na materiali ukrainskykh mediatekstv pochatku XXI stolittia). *Teoriia lnhvistychnykh paradyhm: kolektyvna monohrafiia na poshanu profesora, chlenkorespondenta NAN Ukrainy Anatoliia Zahnitka*. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD». S. 10–41 [in Ukrainian].
2. Bobro M.P. (2018) Aksiolohichni ta lnhvokulturni parametry kontseptu ZHYTTIA yak skladnyka ukrainskoi kontseptosfery [Axiological and linguistic and cultural parameters of the concept of LIFE as a

component of the Ukrainian conceptual sphere]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kharkiv. 242 s. [in Ukrainian].

3. Vazhenina O.H. (2018) Avtorska transformatsiia zahalnonarodnykh frazeolohizmiv u khymeranii prozi Yevhena Hutsala [The author's transformation of national phraseological units in Yevgeny Hutsal's whimsical prose]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Vinnytsia. 309 s. [in Ukrainian].

4. Vakulenko V. F. (2011) Kontsept DEREVO u movnii modeli svitu ukraintsv [The concept of TREE in the language model of the world of Ukrainians]. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]. Ser.: Filolohiia. Movoznavstvo*. T. 148. Vyp. 136. S. 13–17 [in Ukrainian].

5. Venzhynovych N. F. (2019) Pro komponent-symvol u movnykh odyntsiakh [About the symbol component in language units]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Filolohiia*. Vyp. 1. S. 38–46 [in Ukrainian].

6. Venzhynovych N. F. (2016) Prostir i chas v ukrainskii frazeolohii [Space and time in Ukrainian phraseology]: linhvokulturolohichni aspekt. Prostor in čas v frazeologiji: Kolektivna monografija. 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. S. 423–428 [in Ukrainian].

7. Venzhynovych N.F. (2018) Frazemika ukrainskoi literaturnoi movy: kohnityvnyi ta linhvokulturolohichni aspekti [Phrases of the Ukrainian Literary Language: Cognitive and Linguistic Culturological Aspects]: dys. ... d-ra filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kyiv. 503 s. [in Ukrainian].

8. Holubovska I.O. (2004) Etnospetsyficni konstanty movnoi svidomosti [Ethnospecific constants of language consciousness]: avtoref. dys... d-ra filol. nauk: 10.02.15 – zahalne movoznavstvo. Kyiv. 38 s. [in Ukrainian].

9. Holubovska I. O. (2011) Aktualni problemy suchasnoi linhvistyky [Actual problems of modern linguistics]: kurs leksii. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichniy tsentr «Kyivskiy universytet». 223 s. [in Ukrainian].

10. Zhaivoronok V.V. (2012) Movni znaky ukrainskoi etnokultury v antropotsentrychnomu vysvitlenni [Linguistic signs of Ukrainian ethnoculture in anthropocentric coverage]. *Movoznavstvo*. № 2. S. 58–64 [in Ukrainian].

11. Kapitan T.A. (2014) Do pytannia pro porivniannia frazeolohichnykh odyntsv suchasnoi nimetskoi ta ukrainskoi mov [To the question of comparing phraseological units of the modern German and Ukrainian languages]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzh. ped. un-tu im. V. Vynnychenka. Seriya: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. Kirovohrad. Vyp. 129. S. 49–53 [in Ukrainian].

12. Karakutsia O. M. (2002) Frazeolohizmy ukrainskoi movy z komponentom «dusha» [Phraseologisms of the Ukrainian language with the component «soul»](strukturno-semantychnyi, ideohrafichniy, linhvokulturolohichni aspekti): avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kharkiv. 19 s. [in Ukrainian].

13. Kolesnyk O.S. (2016) Mova ta mif u vymiri mizhdystyplinarnykh studii [Language and myth in the dimension of interdisciplinary studies]: monohrafiia. Chernihiv: Desna Polihraf. 239 c. [in Ukrainian].

14. Komar O.S. (2009) Etnokulturna paradyhmtyka natsionalno-markovanykh movnykh odyntsv [Ethnocultural paradigms of nationally marked language units]: avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].

15. Kononenko V.I. (2008) Mova u konteksti kultury [Language in the context of culture]: monohrafiia. Kyiv: Ivano-Frankivsk: Plai. 389 s. [in Ukrainian].

16. Levchenko O. (2004) Frazeolohichna symbolika: Linhvokulturolohichni aspekt [Phraseological symbols: Linguistic Culturological Aspect]: monohrafiia. Lviv: LRIDU NADU. 360 s. [in Ukrainian].

17. Manakin V.M. (2011) Mova i zahalna symetriia universumu [Language and the general symmetry of the universe]. *Movoznavstvo*. № 3. S. 26–40 [in Ukrainian].

18. Melnyk L.V. (2001) Kulturno-natsionalna konotatsiia ukrainskykh frazeolohizmiv [Cultural and national connotation of Ukrainian phraseological units]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Donetsk. 18 s. [in Ukrainian].

19. Mizin K.I. (2011) Liudyna v dzerkali komparatyvnoi frazeolohii [The man in the mirror of comparative phraseology]: Monohrafiia. Kremenchuk: PP Shcherbatiykh O.V. 448 s. [in Ukrainian].

20. Nechvolod M. (2016) Ukrainska frazeolohiia yak zasib vyrzhennia natsionalnoho mentalitetu [Ukrainian phraseology as a means of expressing national mentality]. *Ukraina i svit: humanitarno-tekhnichna elita ta sotsialnyi prohres. Do 55 richnytsi pershoho polotu liudyny u kosmos: tezy dop*. Mizhnar. nauk.-teor. konf. stud. i aspir., 19-20 kvitnia 2016 r.: u 3 ch. Ch. 1. Kharkiv: NTU «KhPI». S. 158–160 [in Ukrainian].

21. Pysmenna Yu.O. (2008) Etnichni osoblyvosti kontseptualizatsii diisnosti movamy yevropeiskoho kulturnoho arealu [Ethnic features of the conceptualization of reality in the languages of the European cultural area] (na materialii leksyky i frazeolohii ukrainskoi, rosiiskoi, anhliiskoi ta italiiskoi mov): avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.15 – zahalne movoznavstvo. Kyiv 16 s. [in Ukrainian].

22. Poliuzhyn M.M. (2019a) Kontsept i osoblyvosti frazeolohichnoi nominatsii v anhliiskii movi [The concept and features of phraseological nomination in the English language]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Filolohiia*. Vyp. 1. S. 100–105 [in Ukrainian].

23. Poliuzhyn M.M. (2019) Pro antropotsentrychnu paradyhmu frazeolohichnykh doslidzhen [About the anthropocentric paradigm of phraseological research]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladovnavstva*. Vyp. 16. S. 151–156 [in Ukrainian].

24. Filipchuk M.V. (2007) Etnosymbolika movnykh odyntsv v ukrainskomu obriadovomu dyskursi

[Ethnosymbolism of language units in Ukrainian ritual discourse]: avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].

25. Chubenko K.V. (2006) Linhvokulturolohiia z pohliadu istoriohrafii [Linguistic culture from the point of view of historiography]. *Novitnia filolohiia: naukovyi zhurnal Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly*. № 4 (24). S. 58–71 [in Ukrainian].

26. Sharmanova N.M. (2015) Etnolinhvistyka [Ethnolinguist]: navchalnyi posibnyk dlia studentiv fakultetu ukrainskoi filolohii. Kryvyi Rih: NPP ASTERIKS. 192 s. [in Ukrainian].

27. Shcherbakova N.V. (2002) Frazeolohizmy z nazvamy liudei u leksychnomu napovnenni [Phraseologisms with the names of people in lexical content]: avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kharkiv. 18 s. [in Ukrainian].

28. Yatsuk N.Ye. (2003) Ukrainska mentalnist yak fenomen etnogenetychnoho ta sotsiokulturnoho buttia narodu [Ukrainian mentality as a phenomenon of the ethnogenetic and sociocultural existence of the people]: avtoref. dys. ... kand. filos. nauk: 09.00.03. Zaporizhzhia. 16 s. [in Ukrainian].

29. Guy Deutscher (2010) *Through the Language Glass: why the world looks different in other languages*. New York: Henry Holt and Company. 320 s. [in English].

30. Shaules Joseph (2019) *Language, culture and the embodied mind*. Springer Singapore. 41 s. [in English].

Source

1. SAM – Slovník antychnoi mifolohii (1989) [Dictionary of ancient mythology]. Uklad. I.Ya. Kozovyyk, O.D. Ponomariv. 2–e vyd. Kyiv: Naukova dumka. 240 s. [in Ukrainian].

2. SUM – Slovník ukrainskoi movy: v 11 t. (1970–1980) [Dictionary of the Ukrainian language]: in 11 volumes. AN URSSR. Instytut movoznavstva; za red. I.K. Bilodida. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

3. *The Oxford Dictionary of Idioms*. 2nd ed., revised (2004). Edited by Judith Siefring. New York: Oxford University Press, Incorporated Oct. 352 s. [in English].

4. WSFJP – Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego. URL: <https://frazeologia.pl> [in Polish].

THE NATIONAL AND LANGUAGE WORLD MODEL THROUGH THE PRISM OF PHRASEOLOGICAL UNIT OF ANCIENT ORIGIN

Abstract. The relevance of the language issue has been of interest to human since ancient times. Now it is considered within the framework of a new scientific paradigm. Scientists are beginning to look for new ways to understand the language phenomenon. It seems, that learning a language in itself is not enough to get answers to all questions.

So because of the revolutionary views of V. von Humboldt, the hypothesis of linguistic relativity of E. Sapir and B. Whorf, and the progressive ideas of O. Potebnya, we now have the opportunity to study language as an expression of culture, its translator, which reflects the deepest shades of mentality. This is how linguocultural studies emerged – an interdisciplinary science designed to investigate this phenomenon – language in culture and culture in language. A person, being a part of a certain language community, absorbs the knowledge of generations, beliefs, stereotyped reactions, and a way of thinking through language. Culture acts as a filter that helps a linguistic individual to categorize the world around him, creating a national and language world model.

The national and language world model will depend on the age, gender, education, occupation, social group, circle of interests of the speaker, and when it comes to phraseological units originating from a common prototext, then also on the level of familiarity with it and education in particular. In the process of analyzing the figurative system of phraseology, it becomes clear that the very choice of a prototype image is already an expression of the national worldview. After all, different cultures, drawing inspiration from ancient images and symbols, borrow only what is close to their national and language world model and filter out everything superfluous.

The study of the semantics and internal form of phraseological unit allows, through the awareness of the semantic and basic orientations recorded in them, to trace the peculiarities of the worldview of the people, to restore cultural attitudes and archetypes, to find out the creation or transformation of phraseological units through time, and to reveal the peculiarities of national and language world model.

Keywords: language world model, lingual and cultural studies, concept, myth, mythology, phraseological unit.

© Луканинець Р., 2023 р.

Рената Луканинець – магістр філології, асистент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; renata.lukanynets@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9286-2702>

Renata Lukanynets – Master of Philology, Assistant of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; renata.lukanynets@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9286-2702>